

BOEKBESPREKING

Ekris, Kees van. 2025. *De magie van het geloof. Theologie over bezieling en betovering*

Kok Boekencentrum, 286 pp.

Viggo van Uden*

Met *De magie van het geloof* presenteert Kees van Ekris een heel interessant boek op basis van een publiektheologisch project dat voortkomt uit zijn jaar als Theoloog des Vaderlands (2023-2024). Onder de noemer 'Theologie voor het oprapen' begeeft Van Ekris zich in uiteenlopende maatschappelijke contexten – variërend van politiek en bankwezen tot psychiatrie en religieuze gemeenschappen – om te onderzoeken hoe vormen van publieke theologie zich daar manifesteren. Het boek bestaat uit een proloog, tien portretten van heel verschillende mensen, een intermezzo over de mythe en een epiloog.

De methodologische inzet van het boek is inductief van aard. Van Ekris beschrijft zijn werkwijze als een leven 'van mens tot mens' (p. 9), waarin aandachtig luisteren en betrokken aanwezigheid centraal staan in zijn veldonderzoek. Hij observeert en onderzoekt wat hij aan theologie, heiligs of mythen tegenkomt. Tegelijkertijd blijft Van Ekris zich expliciet bewust van zijn positie als publiek theoloog: de interpretatie van zijn observaties vindt plaats in het licht van de christelijke traditie. Juist aan deze combinatie van open waarneming en publiektheologische reflectie verleent het boek zijn eigen karakter.

Een centraal concept in het boek is dat van de 'mythe', opgevat als '[e]en metafysische vertelling over wat macht heeft in deze wereld, wat de zin is van haar bestaan, hoe het zit met God, goden, machten en met jou als mens daartussenin' (p. 137-38). Het is een vertelling, maar meer dan dat: het is een vorm van theologie, de mythe opent de toekomst, vormt de verbeelding en 'maakt de wereld bewoonbaar' (p. 138). Van Ekris onderzoekt hoe moderne mythen functioneren in verschillende leefwerelden. Dit krijgt concreet gestalte in zijn veldonderzoek, waarin hij optrekt met uiteenlopende personen, zoals een voetbalsupporter (de mythe van de club), de Chief Human Resources Officer van een grote bank (de spanning tussen de mythe

---

* Son en Breugel.

van de coöperatie en die van de commercie) en een AI-ondernemer (over de mythe van de technologie). Tegen de achtergrond van een ogenschijnlijk seculiere samenleving laat hij zien hoe dergelijke mythische structuren nog altijd werkzaam zijn, zij het in getransformeerde gedaanten. Politieke en culturele fenomenen blijken doordrenkt van het mythische. Van Ekris spreekt dan ook van een 'mythisch krachtenveld' (p. 42). De door hem gesignaleerde *battle of mythologies* (p. 74) fungeert daarbij als een interessant interpretatiekader om hedendaagse spanningen en dynamieken te begrijpen in de samenleving. In het intermezzo over mythe wordt de mythe met Martin Shaw getypeerd als 'a sacred story you can organize your life around' (p. 136). Over de samenleving wordt opgemerkt dat deze kan worden begrepen als zowel seculier als 'machinerie van mythes' (p. 138).

In zijn proloog introduceert Van Ekris het onderscheid tussen 'bezieling' en 'betovering' (p. 16-17). Dit onderscheid wijst op verschillende vormen van omgaan met deze mythen. Waar bezieling verwijst naar een positieve, vitaliserende werking, heeft betovering juist een negatieve werking: men raakt in de ban van iets of iemand, zodanig dat alleen nog bevestiging van de eigen overtuiging wordt gehoord. Een mythe kan zowel bezielen als betoveren.

De kracht van het boek ligt in de overtuigende verweving van observaties uit het veldonderzoek en de publiektheologische interpretatie daarvan. Zo begeeft Van Ekris zich op een tribune van voetbalclub FC Utrecht, 'de Bunnikside', waar hij in het voetbalgebeuren een vorm van liturgie herkent, met het clublied als een soort introitus en religieuze taal die tastbaar aanwezig is. Ook in de Tweede Kamer duidt hij het debat als 'barstensvol theologie, tijdgeest en mythologie, en dat onder het mom van seculiere, rationele argumentatie' (p. 74). Wanneer hij meeloopt met een sociaal-psychiatrisch verpleegkundige, ziet hij hoe de psychiatrie kan functioneren als een plek van ontmythologisering en interpreteert hij het werk van de verpleegkundige, na een korte bespreking van Hartmut Rosa, als het creëren van resonantie.

De portretten zijn met grote zorgvuldigheid en toegankelijkheid geschreven en bieden inzicht in de belevingswereld van de geportretteerden zonder te vervallen in voyeurisme. Tegelijkertijd worden deze concrete levensverhalen steeds betrokken op bredere culturele en maatschappelijke ontwikkelingen. Daarmee functioneren de beschreven praktijken als *loci theologici*: plaatsen waar theologische reflectie zich aandient en verdiept. In deze context komt Van Ekris ook tot een zelfdefinitie van de publiek theoloog: 'net zo lang en volhardend luisteren, kijken en voelen, reflecteren en overleggen, tot je iets heiligs op het spoor komt, in mensen en in situaties' (p. 235).

De epiloog, gewijd aan het Evangelie volgens Marcus, fungeert als een theologische concentratie van het voorgaande. Hier articuleert Van Ekris expliciet het perspectief van waaruit zijn observaties gelezen kunnen worden. In de figuur van Jezus ziet hij een wijze van kijken en handelen die bestaande mythische structuren relateert en ruimte opent voor een andere vorm van mens-zijn. Deze 'metamorfose'

heeft ook implicaties voor de wijze waarop gelovigen zich verhouden tot de culturele context waarin zij leven. De epiloog is theologisch interessant, maar komt op de lezer nogal verrassend over, omdat het boek in hoofdzaak een publiektheologische insteek heeft, terwijl de epiloog een bijbels discours gebruikt, zij het in relatie tot de thematiek van het voorgaande.

Een kritische kanttekening betreft de verhouding tussen het persoonlijke en het publieke. Hoewel Van Ekris laat zien hoe de cultuur doortrokken is van onderliggende mythen, blijft zijn analyse veelal afhankelijk van anekdotische of sterk persoonlijke voorbeelden. Het boek beweegt daardoor tussen *persoonlijke* observatie en eveneens *persoonlijke* theologische duiding. Het betreft dan ook geen wetenschappelijk boek. Toch heeft het boek wel wetenschappelijke relevantie, niet zozeer als uitgewerkt onderzoeksresultaat, maar omdat het uitnodigt tot verder wetenschappelijk onderzoek: met name het concept van de mythe en het publiektheologisch veldonderzoek naar bezieling vragen om een methodische uitwerking en een wetenschappelijk vervolg.

Als geheel kan *De magie van het geloof* worden gelezen als een overtuigende oefening in publieke theologie, waarin wordt geobserveerd en theologisch wordt geïnterpreteerd. Het boek maakt inzichtelijk hoe bezieling en betovering in de samenleving werken en dat de term 'mythe' een lens is om dit te begrijpen. Het boek is daarom niet alleen een verslag van een publiektheologisch project, maar ook een inspirerende aanzet tot verdere reflectie op de plaats die 'mythen' innemen binnen de samenleving. Waar onderzoek zich vaak richt op religie en/of spiritualiteit, biedt juist het mythische perspectief en de onderlinge confrontatie daartussen een waardevolle invalshoek voor de studie van bezieling (of betovering) – zeker ook in relatie tot politieke mythen. In dat opzicht nodigt het boek uit om de wisselwerking tussen verschillende mythen, hun invloed op individuen en hun doorwerking in bredere maatschappelijke verbanden nader te doordenken en onderzoeken.